

ELMA KORIĆ, *Oblikovanje granica Bosne: Bosna u ahdnamama i hududnamama iz 16. i 17. stoljeća*, Univerzitet u Sarajevu – Orientalni institut, Posebna izdanja LXVII., Sarajevo, 2022., 174 str.

Od najstarijih vremena granica je predstavljala jedan od najčešćih uzroka sporova i sukoba dviju ili više država. Što se nije moglo osvojiti u ratnom sukobu, rješavalo se mirovnim pregovorima, u kojima je umješnost u diplomaciji i pregovaranju imala presudnu ulogu u krojenju granica, često na štetu pobjedničke, ali politički slabije stranke. Ovisno o važnosti, interesima i vještini uključenih strana, granice definirane jednim mirom često su bile uzrokom novoga rata. Bosanski sandžak, od 1580. godine ejalet, zbog svoga pograničnog položaja bio je od interesa i važnosti ne samo za Osmansko Carstvo, nego i za susjedne kršćanske zemlje. Kroz razdoblje ranoga novog vijeka, posebno u 16. i 17. stoljeću, bio je na udaru tri različita sustava, tri različite sile, koje su svaka na svoj način i iz različitih interesa nastojale prisvojiti dio njezina teritorija: Habsburška Monarhija napadala je sa sjevera i zapada nastojeći što dublje ući u teritorij Bosanskog ejaleta i zaštititi kršćanstvo od nadirućeg islama, Mletačka Republika vođena trgovinskim interesima prijetila je s morske strane, a Osmansko je Carstvo nastojalo sačuvati kontrolu teritorija osvojena još u 15. stoljeću i učvrstiti svoje pozicije za daljnje nepredavanje prema Središnjoj Europi, ali i osigurati premoć na Jadranu i Sredozemlju na uštrb Mletačke Republike. U takvoj političkoj konstelaciji, sukobi su bili neminovni, a uspostavljanje graničnih linija ovisilo je o vještinama i sposobnostima pregovarača uključenih stranaka.

Studija o granicama Bosanskoga sandžaka/ejaleta tijekom 16. i 17. stoljeća autorice Elme Korić, najvećim dijelom temelji se na ahdnamama (mirovnim sporazumima) i hududnamama (sporazumima o razgraničenju), diplomatskim dokumentima koje su Osmanlije izdavali nakon svakog značajnijeg sukoba s nekom državom. Nakon kraćega predgovora slijedi uvodni dio (str. 9-17) u kojem se autorica osvrće na dosadašnja istraživanja bosanskohercegovačke, regionalne i svjetske historiografije, napominjući da su prevladavali radovi u polju političke sfere, pri čemu su autori obrađivali različita pitanja

administrativnog i vojnog uređenja u skladu s "metodološkim obrascima svoga vremena".

Pod naslovom "Terminologija i označavanje granice" (str. 18-25) Korić pojašnjava različite termine koji su se odnosili na granicu i njezino uspostavljanje. Tako navodi da je u osmanskim izvorima 16. stoljeća Bosanski sandžak i ejalet nazivan krajištem, dok se za Livno, Prusac i Sarajevo navodi da su na serhatu. Različiti pojmovi korišteni su za označavanje granica i pograničja s obje strane granice. Tako su u hrvatskom jeziku bili u uporabi pojmovi "krajina", "konfin" ili "kunfin", u njemačkim pisanim izvorima iz druge polovice 18. stoljeća prevladavao je pojam "Militar Grenze", dok se u narodu granica dijela Bosanske krajine s lijeve strane rijeke Une i danas naziva "suha/suva međa" ili "sumeđa". Krajinom se nekada nazivalo i makarsko primorje, dok je u Dalmaciji najvažnije krajište "Ravni kotari". Osnovni kriterij za određivanje pograničja bio je razmještaj pograničnih tvrđava.

U dijelu knjige naslova "Ahdname i hududname kao diplomatski dokumenti za izučavanje pitanja granica Bosne u ranom novom vijeku" (str. 26-42), autorica analizira granice Bosanskoga sandžaka/ejaleta prema više mirovnih sporazuma: ugarskoj ahdnami iz 1503. godine, habsburškim ahdnamama iz 16. i 17. stoljeća te granicu Bosanskog ejaleta zabilježenoj u habsburškoj ahdnami nakon Karlovačkog mira (1699.). Pri analizi ovdje spomenutih mirovnih ahdnama, korišteni su uglavnom objavljeni dokumenti, neke transliterirane ahdname te dijelovi nekih ahdnama prevedenih na druge jezike. Korić također napominje da se granice Bosanskog ejaleta ne spominju u svakom obrađenom mirovnom sporazumu.

U najopširnijem dijelu pod naslovom "Osmansko-mletačka granica u Dalmaciji i Bosna u mletačkim ahdnamama iz 16. i 17. stoljeća" (str. 43-107), autorica obrađuje mletačko-osmanske granice na jadranskom primorju do i nakon Ciparskoga rata (1570.-1573.), koje su se zbog izravnoga kontakta osmanskih i mletačkih posjeda u Sredozemlju često mijenjale. Iako pitanje granica u dalmatinskom zaleđu datira još od kraja 15. stoljeća, granice Bosanskoga sandžaka spominju se tek u mletačkoj ahdnami iz 1540. godine. Navodi se na desetine sela u zadarskom, šibenskom i trogirskom kotaru koja su bila u osmanskim rukama, a koja Mlečani traže natrag. U ahdnami

iz 1567. godine jedna od tema mirovnih pregovora bile se mlinice na solinskoj rijeci, koje su za obje strane bile od velikoga značaja. Mlinice su bile jedan od načina ostvarivanja ekonomske moći, ali su istovremeno služile i kao obrambeni objekti. Usporedbom različitih dokumenata i literature te arhivske građe, autorica sveobuhvatno sagledava i pitanje uloge Ferhad-bega Sokolovića u procesu razgraničenja Dalmacije nakon Ciparskoga rata, za kojega se dugo smatralo da je spomenute granice ustanovio samovoljno. Korić pojašnjava da je iz dokumenata jasno da su uz Ferhad-bega bili i drugi osmanski dužnosnici koji su sudjelovali u razgraničenju, ali da je prvu graničnu liniju povukao Sokolović. Naime, na zahtjev Porte za revizijom granice, Ferhad-beg priznaje da je sam povukao granicu, zato jer se mletački predstavnici nisu pojavili. Ovo je tim više značajno jer će se na temelju granice koju je Ferhad-beg povukao 1576. godine obaviti razgraničenje i 1671., odnosno nakon Kandijskoga rata. Autorica ne propušta osvrnuti se i na tursku historiografiju i autore koji pišu o mletačko-osmanskom razgraničenju, a to čine bez uvida u izvrsne studije domaćih autora, u prvom redu Ešrefa Kovačevića, čime "minimiziraju doprinos dosadašnje šire balkanske historiografije određenim temama".

U dijelovima "Granica između Bosanskog ejaleta i Dubrovačke Republike nakon Karlovačkog mira" (str. 108-116) i "Osmansko-mletačko razgraničenje u Bokokotorskom zaljevu od kraja 15. do kraja 17. stoljeća" (str. 117-138), daje se pregled o granicama nakon razgraničenja krajem 17. stoljeća. Autorica napominje da mletačke karte razgraničenja daju podatke i o dubrovačkoj granici, a kada je riječ o bokokotorskom zaljevu, detaljan opis granica nakon završnoga razgraničenja 1671. godine ne postoji. Zanimljivo je da je za oznaku osmansko-mletačke granice do spomenute godine korišten samo križ.

Knjiga je obogaćena ilustracijama različitih dokumenata i kartama na kojima su predstavljena razgraničenja raznih područja, te kartama na kojima se ubiciraju toponimi na pograničju. Nakon zaključnoga razmatranja slijede: *Zaključak na engleskom*, *Rječnik termina*, *Registar imena i geografskih pojmova* te *Spisak izvora i literature*.

Iz pera autorice Elme Korić izišla je još jedna hvale vrijedna knjiga u kojoj se iznose brojni detalji po pitanju određivanja granica i uloji

pojedinih visokih osmanskih dužnosnika pri razgraničenju određenih područja. Usporedbom i analizom objavljenih i neobjavljenih izvora te druge relevantne građe, dolazi se do novih spoznaja i stvara jasnija slika o mjestima, interesima i nastojanjima osmanske i kršćanske strane da tijekom razgraničenja za sebe dobiju ono što su smatrali da im pripada. Pritom se ukazuje i na propuste pojedinih stranih autora koji u svojim radovima ne konzultiraju radove bosanskohercegovačkih autora, ali i na one koji svoj zadatak rade profesionalno i na znanstvenoj razini. Stoga je prava šteta da jedna ovako izvrsna knjiga ima nedostatak koji se nije smio dogoditi te smatramo potrebnim na njega ukazati. Naime, naslov otisnut na koricama knjige "Oblikovanje granica Bosne" ne precizira prostor ni razdoblje koje se u knjizi obrađuje pa se stječe dojam da je riječ o modernim granicama Bosne, ne i Hercegovine. Tek se na 3. stranici, nakon impresuma, donosi puni naziv knjige iz kojeg je razvidno da je riječ o granicama Bosanskoga sandžaka, odnosno ejaleta u 16. i 17. stoljeću, koji je osim teritorija današnje BiH obuhvaćao i dijelove Hrvatske, Crne Gore i Srbije. S obzirom na to da knjiga obrađuje državne granice u razdoblju ranoga novog vijeka, odnosno da je cilj istraživanja "ustanoviti na koji način je percipiran prostor današnje Bosne i Hercegovine u osmanskim izvorima ranog novog vijeka" kako to Korić na jednom mjestu navodi, jedini ispravan skraćeni naslov mogao bi glasiti "Oblikovanje granica Bosanskoga sandžaka/ejaleta" ili "Oblikovanje granica današnje Bosne i Hercegovine". Budući da je autorica u knjizi "Bosna i Hercegovina na starim osmanskim kartama", objavljenj 2020. godine, precizno i bez ikakvih dvojbi definirala naslov, nije jasno što se u međuvremenu dogodilo pa su se Bosna i Hercegovina i dijelovi susjednih zemalja pretvorili u Bosnu. Ovakav pristup historiografiji, pa samim time i znanosti, samo potvrđuje riječi koje je svojedobno napisala dr. sc. Sabina Veladžić u članku "Kako i zašto zaštititi društvo od historijske nauke/istine?" objavljenj u lipnju 2020. na web stranici Ivana Lovrenovića, a koja na jednom mjestu kaže: "Historiografija kao intelektualno angažirana društvena djelatnost vene zbog nasrtaja dominantnih političkih i društvenih struktura koje je, zahvaljujući servilnoj, politički i društveno ambicioznoj bošnjačkoj inteligenciji, pretvaraju u dogmu od koje treba zaštititi društvo."

Dijana Pinjuh